ច្បាប់ និងឥរិយាបថរបស់មនុស្ស
Law and Human Attitude

ឯ. ឧ. បណ្ឌិត អ៊ុំ ប៊ុម
ជំនួយការ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

សេចក្តីផ្តើម

នៅលើពិភពលោកយើងនេះ គេសង្កេតឃើញមានភាវៈគួរឱ្យកត់សម្គាល់បួនយ៉ាងគឺ មនុស្ស សត្វ រុក្ខជាតិ និងរ៉ែធម្មជាតិ ហើយក្នុងចំណោមភាវៈទាំងបួននេះទៀតសោត ភាវៈ"មនុស្ស"មាននៅជាប់នឹងខ្លួននូវរបស់ពិសេសម្យ៉ាងដែលភាវៈដទៃទៀតគ្មាននោះគឺ"វិចារណញ្ញាណ"សម្រាប់គិតពិចារណាទៅលើអ្វីៗទាំងអស់ ដែលបានជួបប្រទះក៏ដូចជាទៅលើអំពើប្រព្រឹត្តរបស់ខ្លួន។ ជាងនេះទៅទៀត ក្នុងដំណើរអត្ថិភាពនៅលើភពផែនដីយើងនេះ មនុស្សដើរតួជាអ្នកតាក់តែងច្បាប់សម្រាប់សង្គមផង ហើយក៏ជាកម្មវត្ថុនៃការគិតពិចារណាចំពោះការតាក់តែងច្បាប់ផង។ ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ក៏ក្នុងដំណើរអនុវត្តនូវតួនាទីរបស់ខ្លួនជាកម្មវត្ថុរបស់ច្បាប់ក៏មានប្រភេទមនុស្សខ្លះយល់បានត្រឹមត្រូវអំពីច្បាប់ លើកតម្កើងច្បាប់ ដាក់ចិត្តដាក់កាយគោរពច្បាប់ និងចាត់ទុកច្បាប់ធំជាងបុគ្គលខ្លួនឯង។ ម្ល៉ោះហើយ ព្រោះតែឥរិយាបថភ្ញាក់រលឹកបែបនេះ គេក៏បានសុខស្រួលក្នុងដំណើរជីវិតរស់នៅ ជាមួយនឹងសង្គមដែលគេកំពុងតែចូលរួមប្រាស្រ័យ។ ផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងដំណើរអត្ថិភាពរបស់មនុស្សដដែល គេក៏សង្កេតឃើញមានប្រភេទមនុស្សខ្លះទៀតយល់មិនបានត្រឹមត្រូវអំពីច្បាប់ មើលស្រាលច្បាប់ មិនបានផ្សារភ្ជាប់ខ្លួនជាមួយច្បាប់ ចង់តែប្រព្រឹត្តអ្វីៗទៅតាមទំនើងចិត្តនឹកឃើញធ្វើអ្វីៗផ្ទុយពីការកំណត់របស់ច្បាប់តំណាងឆន្ទៈរួមរបស់មនុស្សក្នុងសង្គមដែលគេកំពុងរស់នៅ។ ម្ល៉ោះហើយ ដោយសារតែអាកប្បកិរិយាភ័ន្តច្រឡំបែបនេះ គេក៏ពុំបានសុខស្រួលឡើយហើយព្រមទាំងជួបប្រទះនឹងការដាក់ទណ្ឌកម្មត្រឡប់វិញពីសំណាក់ អាជ្ញាធរទៅតាមកម្រិតនៃអំពើខុសឆ្គងរបស់គេថែមទៀតផង។

សំណួរអាចចោទសួរថា តើហេតុអ្វីបានជាមានបាតុភាពជាឥរិយាបថពីរប្រភេទផ្ទុយគ្នាបែបនេះ កើតឡើងចំពោះមនុស្សក្នុងសង្គម? តើត្រូវធ្វើបែបណាដើម្បីឲ្យមនុស្សផ្លាស់ប្តូរឥរិយាបថរបស់ខ្លួនពីឥរិយាបថអវិជ្ជមាន ហើយបែរត្រឡប់ទៅរកឥរិយាបថបែបវិជ្ជមាន ស្របទៅតាមអ្វីដែលច្បាប់ចង់បាន?

ទាំងអស់នេះ គឺជាបញ្ហាចោទដ៏ស្មុគស្មាញសម្រាប់យើងទាំងអស់គ្នាដើម្បីសាកល្បងស្វែងរកចម្លើយប្រកបដោយសុភនិច្ឆ័យ ហើយរួមគ្នាដោះស្រាយនូវហេតុភេទដែលតែងតែកើតមានឡើងបែបនេះក្នុងឥរិយាបថរស់នៅប្រចាំថ្ងៃរបស់មនុស្សម្នាក់ៗ។ ប៉ុន្តែដើម្បីមានមូលដ្ឋានរឹងមាំ នឹងដោះស្រាយនូវបញ្ហាដូចពោលខាងលើនេះ យើងគប្បីត្រឡប់មកសិក្សាស្វែងយល់ទាំងអស់គ្នាជាមុន អំពីថា តើអ្វីទៅដែលហៅថាច្បាប់? ច្បាប់មានប្រភពមកពីណា? ច្បាប់មានតួនាទីអ្វីខ្លះចំពោះសង្គម?

១- តើច្បាប់ជាអ្វី?

មាននិយមន័យមួយចំនួនដែលខ្ញុំបានស្រាវជ្រាវឃើញហើយសូមលើកយកមកបញ្ជាក់ជូននៅពេលនេះទាក់ទងទៅនឹងសំណួរដែលលើកឡើងថា តើច្បាប់ជាអ្វី?

១.១- និយមន័យច្បាប់តាមរយៈវចនានុក្រម

ក- វចនានុក្រមរបស់សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ **ជួន ណាត** បោះពុម្ពគ្រាទី៥ ដោយវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យឆ្នាំ១៩៦៧ ត្រង់ទំព័រ២១៥ បានឲ្យនិយមន័យស្តីពី "ច្បាប់" បែបនេះថា "ច្បាប់ជាវិន័យ ជាក្រិត្យក្រមជាក្បួនប្រដៅមនុស្សទាំងអស់នៅក្នុងនគរអនុវត្តតាម ដើម្បីឈានឆ្ពោះទៅរកអំពើប្រព្រឹត្តល្អត្រឹមត្រូវតាមគន្លង"។

ខ- ចំពោះវចនានុក្រមអុកស្វត **អ៊ីដវ៉ាន់ លើនើយ៍**(**Oxford Advanced Learner's**) បោះពុម្ពឆ្នាំ២០០៣ ត្រង់ទំព័រ៣៨៦ បានលើកឡើងជានិយមន័យសាមញ្ញបែបនេះថា ច្បាប់ជាវិធានផ្លូវការរបស់ប្រទេសមួយឬរដ្ឋមួយលើកឡើងពីអ្វីដែលប្រជាជនត្រូវធ្វើឬមិនត្រូវធ្វើ (**Law is an official rule of a country or state that says what people may do or may not do**)។

បើតាមនិយមន័យខាងលើនេះ ច្បាប់គឺជាវិន័យជាក្រិត្យក្រម ជាក្បួនប្រដៅឬជាវិធានផ្លូវការរបស់ប្រទេសនីមួយៗ បង្ហាញប្រាប់ប្រជាជនពីអ្វីដែលត្រូវធ្វើនិងអ្វីដែលមិនត្រូវធ្វើ ឈានឆ្ពោះទៅរកអំពើប្រព្រឹត្តល្អ អំពើដែលមានផលប្រយោជន៍មានវឌ្ឍនភាពសម្រាប់សង្គម។ ផ្ទុយទៅវិញ អ្វីដែលមិនត្រូវធ្វើនោះ គឺជាកាយវិការដែលឈានឆ្ពោះទៅរកអំពើអាក្រក់ អំពើអសីលធម៌ គ្មានផលប្រយោជន៍ និងប៉ះពាល់ដល់សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈក៏ដូចជារបៀបរៀបរយសង្គម ព្រមទាំងធ្វើឲ្យសង្គមមានឧបសគ្គមិនអាចរីកចំរើនទៅមុខដោយរលូនបាន។

១.២- និយមន័យច្បាប់តាមរយៈការគិតរបស់ទស្សនវិទូនយោបាយ

១.២.១- ទស្សនៈរបស់ស៊ីសេរ៉ុង(១០៦-៤៣មុនគ.ស)

បើតាមលោកស៊ីសេរ៉ុង(**Cicéron**) ទស្សនវិទូនយោបាយដ៏ឆ្នើមប្រចាំទីក្រុងរ៉ូមបានលើកឡើងពីនិយមន័យរបស់ច្បាប់យ៉ាងដូច្នេះថា"ច្បាប់គឺជាការបែងចែករវាងអ្វីដែលត្រូវនិងអ្វីដែលខុស" (**Law is the distinction between thing just and unjust**)។ បើតាមនិយមន័យនេះ យើងអាចចោទសួរថា តើអ្វីទៅដែលអាចឱ្យគេបែងចែកបានរវាង"ត្រូវ"និង"ខុស"?។ បើតាមទស្សនៈផ្ទាល់របស់លោក អ្វីដែលធ្វើឲ្យមនុស្សបែងចែកបានរវាងត្រូវនិងខុសគឺ "វិចារណញ្ញាណ"នោះឯង។ ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងនេះក្តី លោកក៏នៅតែមិនអស់ចិត្តខ្លាចក្រែងមានការយល់ច្រឡំចំពោះពាក្យ "វិចារណញ្ញាណ" ពីព្រោះវិចារណញ្ញាណរបស់មនុស្ស អាចមានត្រូវផងនិងខុសផង ពោលគឺពុំមានលក្ខណៈត្រឹមត្រូវជាសកលនោះឡើយ។ ដូច្នេះហើយបានជាលោកបន្ថែមពាក្យ"ត្រឹមត្រូវ"ក្នុងនិយមន័យថ្មីមួយទៀតរបស់លោកថា "ច្បាប់គឺជាវិចារណញ្ញាណត្រឹមត្រូវ" (**Law is the right reason**) បានសេចក្តីថាច្បាប់នោះត្រឹមត្រូវគ្រប់លំហាទីឋានភូមិសាស្ត្រ និងគ្រប់កាលវេលាទាំងអស់។ ជាចុងក្រោយ លោកបានបញ្ចប់និយមន័យរបស់ច្បាប់ ដោយពិចារណាប្រៀបធៀបច្បាប់ទៅនឹង មនុស្សដែលជាភាវៈរស់តាមនិយមន័យមួយបែបទៀតថា"ច្បាប់គឺជាចៅក្រមដ៏ស្ងៀមស្ងាត់" (**Law is a silent magistrate**)។ បើតាមទស្សនៈនេះ ច្បាប់ពឹងពាក់ខ្លួនទាំងស្រុងទៅលើចៅក្រមដែលជាមនុស្សមានវិញ្ញាណឱ្យនិយាយជួសខ្លួន ឬនិយាយផ្ទុយមកវិញថា "ចៅក្រមគឺជាច្បាប់ចេះនិយាយ"(**Magistrate is a speaking Law**)។ ទស្សនៈចុងក្រោយនេះ សបញ្ជាក់ឱ្យឃើញថា បើចៅក្រមដែលជាអ្នកអនុវត្តច្បាប់មានគុណសម្បត្តិល្អ ប្រកបដោយក្រមសីលធម៌វិជ្ជាជីវៈខ្ពស់តំណាងឱ្យយុត្តិធម៌ពិតប្រាកដអាចឆ្លុះបញ្ចាំងត្រឡប់វិញថាច្បាប់នោះល្អ។ ផ្ទុយទៅវិញ បើចៅក្រមជាមនុស្សមិនប្រកបដោយគុណធម៌ និងខ្វះសីលធម៌វិជ្ជាជីវៈជាចៅក្រម ច្បាប់នោះត្រូវបានគេមើលឃើញថា ជារបស់ឥតបានការអាក្រក់ជួរជាតិគួរឱ្យស្អប់ខ្ពើម និងមិនគួរឲ្យគោរពទៅវិញ។ ដូច្នេះបើតាមទស្សនៈខាងលើ ច្បាប់មានលក្ខណៈអាក្រក់ឬល្អ អាស្រ័យទៅលើចៅក្រមដែលដើរតួនាទីជាប្រធានវិស័យជាអ្នកកំណត់ ដូចដែល លោកស៊ី សេរ៉ុង ធ្លាប់បានរំលឹកដាស់តឿនយើងនិងទាញអារម្មណ៍យើងឱ្យយកចិត្តទុកដាក់និងប្រុងប្រយ័ត្នខ្ពស់ទៅលើប្រធាន

វិស័យមួយនេះ ដើម្បីកុំឱ្យជះឥទ្ធិពលអាក្រក់ដល់តម្លៃពិតរបស់ច្បាប់ បង្កបានទៅជាអំពើ ឬសកម្មភាពមិនគោរពច្បាប់របស់មនុស្សភាគច្រើននៅក្នុងសង្គម។ ប៉ុន្តែបើគេគិតមកសង្គមបច្ចុប្បន្នក្នុងសតវត្សរ៍យើងនេះវិញ ច្បាប់ល្អឬមិនល្អ អាចអាស្រ័យបន្ថែមទៀតទៅលើនិន្នាការនយោបាយនៃអ្នកតាក់តែងច្បាប់ក៏ដូចជាអាជ្ញាធរដែលជាអ្នកអនុវត្តច្បាប់។ ផ្សារភ្ជាប់នឹងបែបផែននៃការជះឥទ្ធិពលទៅលើគុណតម្លៃរបស់ច្បាប់តាមរយៈចរិតលក្ខណៈទាំងបីរបស់ច្បាប់លោកសាំងថូម៉ាស់។

អាក្វាយនើស(**Saint Thomas Aquinas**) មេដឹកនាំសាសនាគ្រឹស្តក្នុងសតវត្សរ៍ទី១៣ ធ្លាប់បាន បញ្ជាក់អះអាងរួចមកហើយតាមរយៈឃ្លាដ៏មានតម្លៃទាំងបីរបស់លោកយ៉ាងនេះថា "ច្បាប់ត្រូវអនុម័តទៅតាមវិធានមួយចំនួនរបស់វិចារណញ្ញាណ ច្បាប់ត្រូវតែត្រឹមត្រូវនិងស៊ីសង្វាក់គ្នាជារួមជាមួយនិងអំពើ ល្អ" ច្បាប់ត្រូវមានធម្មានុរូបភាព(**Legitimacy**) ឬភាពត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់។

២- ប្រភពនៃច្បាប់

ជាទូទៅ អ្វីៗទាំងអស់ដែលកើតមកលើលោកយើងនេះ សុទ្ធតែមានប្រភពរបស់វា។ យ៉ាងណាមិញបើគេពិចារណាមកលើច្បាប់វិញ តើគេឃើញបែបណាដែរ?

មកដល់ត្រង់ចំណុចនេះ យើងគប្បីរំលឹកទៅដល់ទស្សនៈរបស់ ម៉ុងតេសគីយើ (១៦៨៩-១៧៥៦)។ ទស្សនវិទូនយោបាយរូបនេះ បានអះអាងថា "ភាវៈទាំងអស់ដែលឋិតនៅលើភពផែនដីយើងនេះ សុទ្ធតែមានច្បាប់" បានន័យថា អាទិទេពក៏មានច្បាប់ មនុស្សមានបញ្ញា មនុស្សសាមញ្ញធម្មតាក៏មានច្បាប់ សត្វក៏មានច្បាប់។ បើនិយាយយោងទៅលើប្រភពវិញ លោកបានបញ្ជាក់បន្ថែមថា ច្បាប់មានប្រភពចេញមកពីមូលហេតុពីរយ៉ាង គឺកាយមូលហេតុ(**Physical cause**) និងសីលមូលហេតុ(**Moral Cause**)។ ចំពោះប្រភពជាកាយមូលហេតុនៅទីនេះ លោកចង់ផ្តោតជាសំខាន់ទៅលើកត្តាមួយចំនួនរួមមាន: មនុស្ស(សំខាន់គឺចរិតមនុស្ស) ទឹកដី អាកាសធាតុ ទីតាំងភូមិសាស្ត្រ សង្គមបរិយាកាស ប្រវត្តិសាស្ត្រ វប្បធម៌និងជំនាញឯកទេស។ ប្រសិនបើអ្វីទាំងនោះ ខុសគ្នាឬមានស្ថានភាពបែបណា ច្បាប់ក៏មានលក្ខណៈបែបនោះដែរ ដោយហេតុថា មនុស្សជាកម្មវត្ថុ និងជាអ្នក តាក់តែងច្បាប់បានទទួលឥទ្ធិពលពីអ្វីទាំងឡាយនោះហើយដែលអ្វីទាំងអស់នោះស្ថិតក្នុងកាលវេលា និងលំហជាមួយគ្នា។

រីឯប្រភពជាសីលមូលហេតុវិញ គឺជាប្រភពដែលចេញមកពីមូលហេតុទាក់ទងទៅនឹងស្មារតី ឬព្រលឹងរបស់មនុស្សគ្រប់ៗរូប។ ស្មារតីឬព្រលឹងនោះតែងជះឥទ្ធិពលខ្លាំងក្លាទៅលើការបង្កើតច្បាប់នៃប្រទេសនីមួយៗ។ ឧបមាថា បើស្មារតីឬព្រលឹងនោះ ជាស្មារតីឬព្រលឹងប្រកបដោយសុធន្ទៈរបស់ពួកអភិជនាធិបតេយ្យដែលធ្វើអ្វីៗតែងតែគិតគូរដល់ផលប្រយោជន៍ជាតិ ច្បាប់ដែលបង្កើតឡើងក៏មានលក្ខណៈបែបនោះដែរ។ ផ្ទុយទៅវិញ បើស្មារតីឬព្រលឹងនោះ ជារបស់ពួកអប្បជនាធិបតេយ្យ ដែលប្រកាន់រឹងមាំទៅលើផល ប្រយោជន៍របស់ក្រុមគេមួយក្តាប់តូចនោះ ច្បាប់ដែលតាក់តែងចេញមក ក៏មានសភាពបែបនោះដែរ។

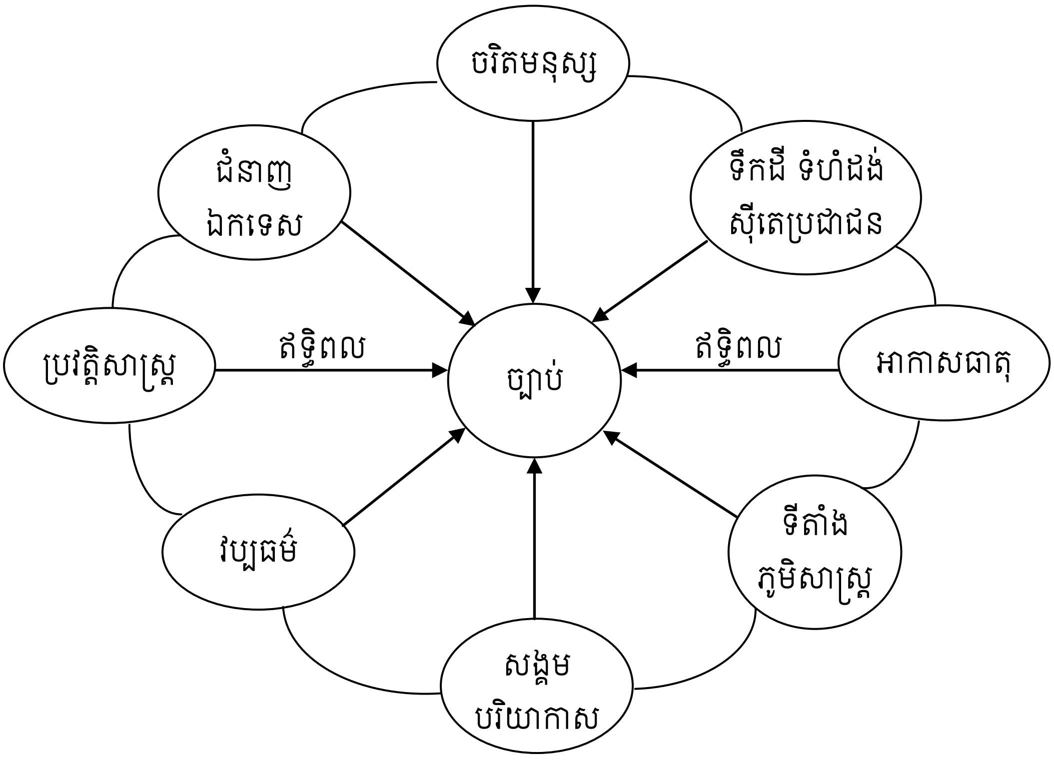

ឥទ្ធិពលនៃកាយមូលហេតុមកលើច្បាប់
តាមគំនិតរបស់ម៉ុង តេសគីយើ

៣- ប្រភេទនៃច្បាប់

ទន្ទឹមនឹងការរៀបរាប់ពីប្រភេទច្រើនយ៉ាងរបស់ច្បាប់រួមមាន ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ ច្បាប់រដ្ឋប្បវេណី ច្បាប់នយោបាយ ច្បាប់បរិស្ថាន ច្បាប់បញ្ញា ច្បាប់គតិយុត្ត... លោកបានបង្រួមច្បាប់ទាំងអស់នោះឲ្យរួមចូលគ្នាមកនៅត្រឹមចំណុចដែលថា ច្បាប់មានពីរប្រភេទតែប៉ុណ្ណោះគឺ ច្បាប់ពិភពរូបវន្ត និងច្បាប់ពិភពបញ្ញា។ តើច្បាប់ពិភពទាំងពីរនេះ មានន័យដូចម្តេច?

៣.១- ច្បាប់ពិភពរូបវន្ត

ច្បាប់ពិភពរូបវន្ត គឺជាច្បាប់ដែលគ្រប់គ្រងពិភពរូបធាតុទាំងអស់នៅលើផែនដីយើងនេះ។ ដោយឡែក បើនិយាយទាក់ទងទៅនឹងចរិតលក្ខណៈវិញ ច្បាប់ប្រភេទនេះត្រូវបានគេពន្យល់បន្ថែមបែបនេះថា ច្បាប់ពិភពរូបវន្តគឺជាច្បាប់ទំនាក់ទំនង គឺជាច្បាប់ពិពណ៌នានូវអ្វីដែលមានពិតក្នុងពិភព"លោកសច្ចៈ"ហើយច្បាប់នេះ មានចរិតលក្ខណៈពិសេសខុសប្លែកពីច្បាប់ដទៃទៀត នៅត្រង់ថាជា"ច្បាប់ធម្មជាតិ" (**Natural Law**) ហើយក៏ជាច្បាប់ដែលមិនចេះប្រែប្រួលសោះឡើយ។

៣.២- ច្បាប់ពិភពបញ្ញា

ច្បាប់ពិភពបញ្ញា ជាច្បាប់ដែលកើតចេញពីសមត្ថភាពនៃខួរក្បាលរបស់មនុស្ស។ បានន័យថា បើសមត្ថភាពនៃការគិតរបស់មនុស្សបានត្រឹមកម្រិតណា ច្បាប់នោះក៏មានកម្រិតត្រឹមប៉ុណ្ណោះដែរ ហើយក៏អាចកើតមានករណីជាការគិតដោយមិនបានប្រមើលមើលវែងឆ្ងាយជាមុនឬជាការគិតមិនបានគ្រប់ជ្រុងជ្រោយឬក៏ អាចជាការគិតដោយផ្អែកលើចរិតលក្ខណៈរបស់ក្រុមមនុស្សទាំងពីរប្រភេទ ដូចបានរៀបរាប់ពីខាងដើមរួចមកហើយ។ ដូច្នេះហើយបានជាក្នុងនិយមន័យស្តីពីច្បាប់ ម៉ុងតេសគីយើ បានសង្កត់ធ្ងន់ថា "ច្បាប់ជាចំណងទាក់ទងទាំងឡាយចេញមកពីអ្វីដែលមាននិងពីអ្វីដែលនឹងកើតមានឡើង" ហើយផ្ទុយពីច្បាប់ពិភពរូបវន្តច្បាប់ប្រភេទទីពីរនេះអាចមានចរិតជាច្បាប់ប្រែប្រួល ព្រមទាំងអាចមានការភ័ន្តច្រឡំថែមទៀតផង ពីព្រោះច្បាប់នេះស្ថិតក្រោមអំណាចនៃតណ្ហារបស់មនុស្ស។ ដូច្នេះ ដោយសារតែតណ្ហាញាំញី មនុស្សគិតពីអ្វីៗតែងមានភាពលម្អៀងនិងភ័ន្តច្រឡំ។ ឧបមាថា បើច្បាប់នោះតាក់តែងឡើងដោយជំពូកជនដែលមានតណ្ហាក្រាស់ ដូចជាក្រុមអប្បជនាធិបតេយ្យដែលគ្រប់គ្រងប្រទេសដោយមិនខ្វល់ខ្វាយពីសុខទុក្ខរបស់ប្រជាជន ច្បាប់ដែលបង្កើតឡើងដោយក្រុមនោះច្បាស់ជាធ្លាក់ក្នុងសភាពការពារផលប្រយោជន៍តែម្យ៉ាងរបស់ក្រុមគេជាក់ជាមិនខាន។

ដូច្នេះហើយបានជាក្នុងសម័យបច្ចុប្បន្ន ដើម្បីជៀសវាងពីផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរបែបនេះ មុននឹងដាក់ច្បាប់មួយឱ្យដំណើរការជាផ្លូវការទៅបាន ច្បាប់នោះត្រូវដាក់ឆ្លងស្ថាប័នទទួលខុសត្រូវជាច្រើនថ្នាក់ចាប់ផ្តើមពីស្ថាប័នសាមី ពិនិត្យពិចារណានិងផ្តល់យោបល់បន្ថែម ដើម្បីអាចចៀសផុតពីបាតុភាពភ័ន្តច្រឡំឬគិតមិនបានជិតដល់ក្នុងប្រការណាមួយដែលជាហេតុបច្ច័យធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរដល់ជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋភាគ

ច្រើននៅទូទាំងប្រទេសក៏ដូចជាប៉ះពាល់ដល់តម្លៃពិតនៃច្បាប់បង្កបានជាបាតុភាពអស់ជំនឿ ពីសំណាក់ប្រជាជនទៅលើច្បាប់។

បន្ថែមចំពោះករណីខាងលើ ដោយហេតុថាច្បាប់កើតចេញពីការគិតដោយប្រើប្រាស់បញ្ញា **ម៉ុងតេសគីយើ** បានចែកច្បាប់ពិភពបញ្ញាជាបីប្រភេទតូចៗតទៅទៀត ដែលពាក់ព័ន្ធជាសំខាន់ទៅលើតួអង្គបីគឺ អាទិទេព ទស្សនវិទូ និងអ្នកតាក់តែងច្បាប់។

៣.២.ក- ច្បាប់ទេវៈ ឬច្បាប់សាសនា

បើរំលឹកទៅដល់ទស្សនៈខាងដើមដែលលោកបានពោលថា "ជារួមមនុស្សក៏មានច្បាប់អាទិទេពក៏មានច្បាប់" ច្បាប់ទេវៈឬច្បាប់សាសនា ជាច្បាប់មួយប្រភេទដែលប្រកាសឲ្យប្រើដោយអាទិទេព។ ច្បាប់ប្រភេទនេះ មានគោលដៅក្រើនរំលឹកស្មារតីរបស់មនុស្សឱ្យចងចាំពីករណីយកិច្ចរបស់ខ្លួន ចំពោះអាទិទេពបានន័យថា មនុស្សត្រូវមានកាតព្វកិច្ច ធ្វើសក្ការៈបូជាចំពោះអាទិទេព ដើម្បីសុំត្រឡប់វិញនូវសេចក្តីសុខ ការសម្រេចប្រយោជន៍ផ្សេងៗ ឬលាភជ័យណាមួយ។

៣.២.ខ- ច្បាប់សីលធម៌

ជាច្បាប់ដែលប្រកាសឱ្យប្រើដោយទស្សនវិទូ សម្រាប់ក្រើនរំលឹកស្មារតីរបស់មនុស្សឱ្យចងចាំពីករណីយកិច្ចដែលត្រូវធ្វើចំពោះខ្លួនឯងផ្ទាល់ ហើយសម្រួចសម្រាំងនូវសីលធម៌ល្អចំពោះខ្លួនឯង ពីព្រោះបើខ្លួនឯងល្អ សង្គមក៏បានល្អទៅតាមនោះដែរ។

៣.២.គ- ច្បាប់នយោបាយ និងច្បាប់រដ្ឋប្បវេណី

ជាច្បាប់មួយដែលប្រកាសឲ្យប្រើដោយអ្នកតែងច្បាប់ ដើម្បីក្រើនរំលឹកស្មារតីរបស់មនុស្សឱ្យចងចាំនូវករណីយកិច្ចរបស់ខ្លួនចំពោះអ្នកដទៃនិងចំពោះសង្គម តួយ៉ាងដូចជាជួយអ្នកដទៃដោយមិនប្រកាន់វណ្ណៈ ពណ៌សម្បុរ ឬនិន្នាការនយោបាយឲ្យរួចផុតពីក្តីលំបាកវេទនាគ្រប់បែបយ៉ាង ឬក៏ជួយសង្គមឱ្យរីកចំរើនទៅមុខក្នុងសុខសន្តិភាពជាដើម។

៤- តួនាទីរបស់ច្បាប់

មកដល់ត្រង់ចំណុចនេះ ទស្សនៈរបស់ប្លាតុង(៤២៧-៣៤៧មុនគ.ស) បានអះអាងថា ច្បាប់មានតួនាទីបីយ៉ាងគឺ អប់រំ បង្ការ និងព្យាបាល។ តើតួនាទីទាំងបីនេះ មានន័យយ៉ាងណាខ្លះ?

៤.១- អប់រំ

បើគិតទៅតាមន័យធម្មតា "អប់រំ" មកពីពាក្យឡាតាំងថា **Educere** ឬ **Educare**។ "អប់រំ" ក៏មានន័យថាទាញចេញពី, នាំចេញពី ផ្ដត់ផ្ដង់បណ្ដុះដើម្បីនាំឆ្ពោះទៅរកគោលដៅណាមួយ។ បើតាមទស្សនៈរបស់ លោក អាន់ឌែរសុន(**Anderson**)វិញ "អប់រំ" មានន័យថា ជាដំណើរដែលបុគ្គលម្នាក់ៗ រៀនសូត្រនូវអ្វីដែលចាំបាច់ ដើម្បីតម្រូវទៅតាមជីវភាពរបស់គេ។ ដូច្នេះសរុបន័យទាំងអស់មកវិញ "អប់រំ" អាចជាអំពើឬសកម្មភាព ដែលនាំមនុស្សឲ្យចេញផុតពីអ្វីដែលអាក្រក់ ដែលគ្រោះថ្នាក់ ដែលមិនគួរគប្បី ឆ្ពោះទៅរកអ្វីដែលត្រឹមត្រូវល្អ ប្រសើរ។ "អប់រំ"អាចជាការបណ្ដុះឱ្យមនុស្សម្នាក់ៗនូវសីលធម៌។"អប់រំ"អាចជាការហ្វឹកហាត់ជាការបង្រៀនមនុស្សឱ្យចេះជំនាញវិជ្ជាជីវៈ ឬចេះពីរបៀបទំនាក់ទំនងសង្គម ដើម្បីញ៉ាំងឱ្យជីវភាពរស់នៅរបស់ពួកគេបានសុខស្រួល។ ក្នុងន័យនេះដដែល បើគិតឱ្យបានស៊ីជម្រៅដោយផ្សារភ្ជាប់ទៅនឹងច្បាប់ តួនាទីអប់រំរបស់ច្បាប់មានន័យថា ច្បាប់បានចង្អុលបង្ហាញប្រាប់មនុស្សនូវអ្វីដែលត្រឹមត្រូវ អ្វីដែលមិនត្រឹមត្រូវគួរធ្វើឬមិនគួរធ្វើក្នុងអាកប្បកិរិយាប្រព្រឹត្តរបស់ខ្លួន ដើម្បីស្វែងរកឱ្យមនុស្សនូវភាពសុខដុមរមនាក្នុងសង្គមដែលគេកំពុងរស់នៅ។ តួនាទីអប់រំរបស់ច្បាប់ក៏មានន័យម្យ៉ាងទៀតថា ច្បាប់ប្រាប់ឱ្យដឹងពីអ្វីដែលច្បាប់ចង់បានក្នុងអំពើប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គលម្នាក់ៗក្នុងគោលបំណងជានានូវសណ្ដាប់ធ្នាប់និងរបៀបរៀបរយសង្គម សម្រាប់កាលវេលាជាក់លាក់ណាមួយ។ ឧបមាថា បើលើសកាលកំណត់នោះ មនុស្សនៅតែសោះអង្គើយធ្វើមិនដឹងមិនឮ ឬក៏មិនព្រមធ្វើខ្លួនឱ្យចុះសម្រុងជាមួយនឹងអ្វីដែលច្បាប់ចង់បាន ច្បាប់នឹងអប់រំមនុស្សនេះតាមរយៈអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច ដោយវិធានការផាកពិន័យដាក់ទោសទណ្ឌទៅតាមកម្រិតនៃអំពើប្រព្រឹត្ត ដើម្បីឱ្យមនុស្សនោះរាងចាលឈប់ប្រព្រឹត្តបែបនេះតទៅទៀត។ ដូច្នេះ "អប់រំ"របស់ច្បាប់តាមគំនិតរបស់ប្លាតុង គឺប្រាប់ឱ្យដឹងដោយធ្វើការបញ្ច្រាបឱ្យជ្រួតជ្រាបនូវអ្វីដែលគួរធ្វើនិងមិនគួរធ្វើ ព្រមទាំងអប់រំដោយដាក់ពិន័យនៅពេលដែលអ្វីៗត្រូវហាមប្រាមនោះ មិនទទួលបានត្រឡប់វិញនូវការគោរពតាម។ ចុះ "បង្ការ"វិញ តើមានន័យដូចម្ដេច?

៤.២- បង្ការ

បង្ការ មានន័យថា មើលឃើញជាមុននូវអ្វីៗដែលអាចនឹងកើតមានឡើង។ ដូច្នេះត្រូវតែធ្វើច្បាប់ ដើម្បីរាំងខ្ទប់ជាមុនកុំឱ្យអ្វីៗទាំងនោះ កើតមានឡើងបានហើយបង្កទៅជាភាពវឹកវរ ច្របូកច្របល់ក្នុងសង្គម។ បើគេនិយាយជាភាសាសាមញ្ញមានន័យថា "ចោរមិនទាន់លួចគោទេ តែយើងធ្វើក្រោល ធ្វើរបងឱ្យបានរឹងមាំជាមុន

ដើម្បីការពារ កុំឱ្យចោរចូលលួចបាន"។ ប្រហាក់ប្រហែលគ្នាទៅនឹងរឿងនេះដែរ ឧបមាថាប្រទេសណាមួយនោះ បំរុងនឹងបញ្ចប់សង្គ្រាមជាមួយគូបដិបក្ខនាពេលខាងមុខ ដូច្នេះអ្នកធ្វើច្បាប់ត្រូវប្រមើលមើលឲ្យបានវែងឆ្ងាយ ថាតើពេលបញ្ចប់សង្គ្រាមទៅអាចកើតមានគ្រោះថ្នាក់ឬបាតុភាពអសកម្មអ្វីខ្លះ ទាក់ទងនឹងអាវុធយុទ្ធភណ្ឌ? ដូច្នេះ ដើម្បីការពារកុំឱ្យមានបាតុភាពចោរលួច ចោរប្លន់ប្រដាប់អាវុធ ឬអំពើបាញ់បោះសងសឹកសម្លាប់គ្នាដោយព្រៃផ្សៃ កើតមានក្នុងប្រទេសទើបនឹងបញ្ចប់សង្គ្រាម គេត្រូវធ្វើច្បាប់ស្ដីពីការគ្រប់គ្រងអាវុធជាតិផ្ទុះ ព្រមទាំង ចាត់វិធានការអនុវត្តឱ្យបានតឹងរ៉ឹងបំផុត ដើម្បីការពារភាពសុខសាន្តជូនប្រជាជន។ ចុះ "ព្យាបាល"វិញ តើមានន័យយ៉ាងណាដែរ?

៤.៣- ព្យាបាល

"ព្យាបាល" មានន័យថា អ្វីមួយកើតឡើងហើយ ទើបដាក់ថ្នាំព្យាបាល ឬចាត់វិធានការទប់ស្កាត់ជាក្រោយដើម្បីកុំឲ្យរីករាលដាលធំតទៅទៀត ពោលគឺឱ្យស្ថិតក្នុងសភាពរួមតូចបន្តិចម្ដងៗទៅវិញ។ ហេតុអ្វីបានជាមានហេតុភេទដូច្នេះកើតឡើង? ពីព្រោះដូចបានបញ្ជាក់ពីខាងដើមស្រាប់ "ច្បាប់" អាស្រ័យទៅលើមនុស្សជាអ្នកបង្កើត។ ក្នុងកាលៈទេសៈខ្លះ អ្នកធ្វើច្បាប់(តាក់តែងច្បាប់) ក៏មានភាពធ្វេសប្រហែសដែរ អាស្រ័យដោយពេលវេលានៃការរៀបចំតាក់តែងមានរយៈពេលខ្លី ឬមួយក៏អាស្រ័យដោយការគិតពិចារណា ឬការស្រាវជ្រាវបញ្ហាមិនបានដិតដល់ ឬក៏មកពីភាពលម្អៀងដោយចេតនារបស់ក្រុមអ្នកតាក់តែងច្បាប់ ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងផលប្រយោជន៍ជាអាថ៌កំបាំងណាមួយរបស់ពួកគេ។ ដូច្នេះហើយបានជាមានទង្វើធ្វើតាមក្រោយបែបនេះ។ សមដូចពាក្យចាស់បានពោលថា "ចោរលួចគោបាត់ទៅហើយទើបស្រះរបង" ឬទើបធ្វើក្រោលឲ្យរឹងមាំ។ ក៏មានសភាពដូចគ្នាទៅនឹងករណីនេះដែរ នៅចុងឆ្នាំ២០១៩និងបន្តចូលមកឆ្នាំ២០២០យើងនេះ ពិភពលោកបានទទួលរងនូវការ រាតត្បាតជាសកល និងដោយឥតបានត្រៀមទុកជាមុនពីជម្ងឺផ្លូវដង្ហើមដ៏កាចសាហាវមួយបែបបណ្ដាលមកពី មេរោគជាវីរុស "កូរ៉ូណា"(**Corona virus**)ដែលក្រុមអ្នកប្រាជ្ញខាងវេជ្ជសាស្ត្រឱ្យឈ្មោះថា "ជម្ងឺ កូវីដ១៩" (**Covid 19**)។ ដោយបាត់ម្ចាស់ការក្នុងការទប់ទល់ ឬការមើលស្រាលផងនោះ ធ្វើឱ្យប្រទេសខ្លះជួបប្រទះគ្រោះថ្នាក់ធ្ងន់ធ្ងរដោយសារ ជំងឺចេះតែរីករាលដាលធំឡើងៗ ហើយបរិមាណអ្នកស្លាប់ក៏បានកើនឡើងខ្ពស់គួរឱ្យព្រួយបារម្ភ។ តាមពិតទៅ គ្មាននរណាម្នាក់បានដឹងជាមុនអំពីជម្ងឺដ៏ចម្លែកនេះទេ ទាល់តែមានអ្នកស្លាប់នៅឯខេត្តវូហាន់ ប្រទេសចិនទើបអ្នកជំនាញខាងវេជ្ជសាស្ត្រចាប់អារម្មណ៍ ហើយស្រាវជ្រាវទៅក៏រកឃើញថា មានជំងឺដ៏កាចសា

ហាវនេះ កំពុងធ្វើសកម្មភាពរាតត្បាត។ ដូច្នេះវិធានការដែលសមស្របបំផុតគឺមានតែវិធានការព្យាបាលទេ ទើបមានប្រសិទ្ធភាពដើម្បីទប់ស្កាត់កុំឱ្យជំងឺនេះរីករាលដាលធំឡើងតទៅទៀតបាន។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ក្នុងការព្យាបាលគេក៏អាចប្រើវិធានការចម្រុះក៏បានពោលគឺអប់រំដើម្បីបង្ការកុំឱ្យជំងឺកើតមាននៅកន្លែងផ្សេងទៀត ព្រមទាំងអប់រំដើម្បីព្យាបាលនៅកន្លែងដែលកើតមានរួចទៅហើយនិងធ្វើច្បាប់ឬប្រើប្រាស់វិធានការផ្សេងៗ សម្រាប់អនុវត្តការត្រួតពិនិត្យដោយតឹងរ៉ឹងបំផុត។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តី ក៏មានករណី "អ្នកខ្លះគោរពបានអ្នកខ្លះ ទៀតគោរពមិនបាន" ហើយជំងឺអាចពង្រីកសកម្មភាពបានកាន់តែខ្លាំងក្លាថែមទៀត។ ហេតុអ្វីបានជាមានឥរិយាបថគោរពច្បាប់ផង និងមិនគោរពច្បាប់ផងបែបនេះកើតឡើង?

៥- ឥរិយាបថរបស់មនុស្សចំពោះច្បាប់

ដូចដែលខ្ញុំបានបញ្ជាក់ជូនពីខាងដើមរួចមកហើយស្រាប់ ក្នុងជីវិតរបស់មនុស្សជាធម្មតាតែងមានឥរិយាបថពីរនេះកើតឡើងគឺ ឥរិយាបថគោរពនិងមិនគោរពច្បាប់។ ឥរិយាបថទាំងពីរនេះ នៅលាយឡំជាមួយគ្នា។ ដូច្នេះយើងស្វែងយល់តទៅទៀតថា តើឥរិយាបថជាអ្វី? ឥរិយាបថបានដល់លំនាំឬកពាឬកិរិយាដែលទាក់ទងដល់សកម្មភាព ដេក ដើរ ឈរ អង្គុយ របស់មនុស្សម្នាក់ៗ។ ឥរិយាបថទាំងបួននេះ សុទ្ធតែមានច្បាប់ទម្លាប់ទាំងអស់ តើនៅកន្លែងណាត្រូវដេក? ហើយដេករបៀបណា? តើនៅកន្លែងណាត្រូវដើរ? ហើយដើររបៀបដូចម្តេចដើម្បីឱ្យបានសមរម្យមិនផ្តាំផ្គង មិនទាស់ភ្នែក ឬមិនធ្វើឱ្យរំខានដល់អ្នកដទៃ។ល។

៥.១- ឥរិយាបថគោរពច្បាប់

ឥរិយាបថគោរពច្បាប់បានដល់ឥរិយាបថ"វិជ្ជមាន" បានមកពីការអប់រំបណ្តុះបណ្តាលនៃស្ថាប័នគ្រួសារ សាលារៀន ក៏ដូចជាស្ថាប័នសាសនា។ ជាឥរិយាបថនៃប្រភេទមនុស្សដែលប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណត្រឹមត្រូវមានការទទួលខុសត្រូវខ្ពស់ ភ្ញាក់រលឹក គិតពិចារណាទៅលើទង្វើរបស់ខ្លួនជាប់ជាប្រចាំហើយដែលអ្នកប្រាជ្ញខាងចិត្តវិទ្យាឱ្យឈ្មោះថា ជាប្រភេទមនុស្សដែលមានអត្តប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់(Super Ego)។ មនុស្សប្រភេទនេះតែងតែគិតគូរជាប់ជានិច្ចទៅលើឥរិយាបថរបស់ខ្លួន ព្រួយបារម្ភខ្លាចឥរិយាបថអស់ទាំងនេះ ប៉ះទង្គិចដោយប្រការណាមួយទៅលើអារម្មណ៍អ្នកដទៃដែលរស់នៅក្នុងមជ្ឈដ្ឋានជាមួយគ្នា។ ជាងនេះទៅទៀត គេតែងតែគិតគូរដោយភ្ញាក់រលឹកនិងឯកភាពគ្នាថា ត្រូវតែមានច្បាប់ដើម្បីធ្វើឱ្យសង្គមមានលំនឹង មានសណ្តាប់ធ្នាប់របៀបរៀបរយល្អចៀសផុតពីអំពើរំលោភបំពានគ្រប់បែបយ៉ាងទៅលើមនុស្សដូចគ្នា។ មនុស្សប្រភេទនេះតែងឱ្យតម្លៃខ្ពស់ទៅលើ

ការគោរពច្បាប់ បទដ្ឋាននានាដែលកើតចេញពីការស្រុះស្រួលចិត្តគ្នា នាំគ្នាបង្កើតបានជាឆន្ទៈរួម សម្រាប់អនុវត្តទាំងអស់គ្នា។ មិនថានៅក្នុងអង្គភាពឬស្ថាប័នណាមួយទេ ប្រសិនបើអង្គភាពឬស្ថាប័ននោះសម្បូណ៌ទៅដោយមនុស្សប្រភេទនេះជាសមាជិក អង្គភាពឬស្ថាប័ននោះ ក៏មិនសូវមានភាពស្មុគស្មាញកើតឡើងឡើយ។ ផ្ទុយទៅវិញ អង្គភាពឬស្ថាប័ននោះតែងតែទទួលបាននូវភាពសុខដុមរមនានិងភាពរីកចំរើនទៅមុខជាលំដាប់ ពីព្រោះមនុស្សចេះស្តាប់បង្គាប់គ្នា ចេះឱ្យតម្លៃគ្នានិងគោរពគ្នា ក្រោមឥទ្ធិពលនៃបទដ្ឋានឯកភាពមួយដែលជាភ្នាក់ងារ "ត្រួតពិនិត្យសង្គម" ដ៏សក្តិសិទ្ធរបស់ស្ថាប័ន។

៤.២- ឥរិយាបថមិនគោរពច្បាប់

បើគេសញ្ជឹងគិតឱ្យជិតដល់ទៅឃើញថា មានសភាពស្មុគស្មាញនិងវែងឆ្ងាយណាស់ចំពោះឥរិយាបថបែបនេះ ហើយទន្ទឹមនឹងនេះដែរ គេក៏អាចរកឃើញនូវមូលហេតុជាអត្តនោម័តនិងបរានុម័តច្រើនយ៉ាងដែលកើតចេញពីការមិនគោរពច្បាប់។ បណ្តាមូលហេតុទាំងនោះ រួមមាន:

- មូលហេតុដំបូង អាចបណ្តាលមកពីការឱ្យតម្លៃរបស់បុគ្គលនោះ ផ្ទុយពីសច្ចភាពជាសកលដែលមានពិតនៅក្នុងលោកិយសច្ចៈយើងនេះ។ ជាក់ស្តែងគេយល់ថា កាយវិការមិនគោរពច្បាប់គឺ "ល្អ" សម្រាប់រូបគេ។ ដូច្នេះ"ល្អ" របស់គេ ផ្ទុយពី"ល្អ" ជាសកលរបស់មនុស្សទូទៅដែលប្រកាន់យកការគោរពច្បាប់ជាធំ។ តាមពិតទៅ"ល្អ"បែបនេះ បានទទួលឥទ្ធិពលពី "សភាពធម្មជាតិបីយ៉ាង" (សភាវគតិ, អត្តទត្ត និងចំណង់) ដែលជាសភាពមិនទាន់បានទទួលការអប់រំហើយដែលតែងតែបដិបក្ខជាប់ជានិច្ចជាមួយនឹង "សភាពជាពលរដ្ឋ" របស់មនុស្សរស់នៅក្នុងសង្គមជាមួយគ្នា។ បើករណីបែបនេះកើតមានឡើងហើយ ច្បាស់ណាស់ថា វានឹងនាំទៅដល់ការកើតមាននូវការមិនគោរពច្បាប់ ដោយចៀសមិនផុត។

- មូលហេតុមួយទៀត អាចបបណ្តាលមកពីកម្រិតអប់រំឱ្យស្គាល់ខុសត្រូវអាក្រក់ល្អនៅក្នុងគ្រួសារមិនបានជិតដល់ ឬមួយក៏មកពីការទទួលឥទ្ធិពលពីពូជពង្ស ឬក៏មកពីការទទួលឥទ្ធិពលពីគ្រួសារជិតខាងដែលជាគ្រួសារគ្មានវិន័យ គ្មានសណ្តាប់ធ្នាប់ ឥតច្បាប់ទម្លាប់ គ្មានឋានានុក្រមនិងតួនាទីច្បាស់លាស់ក្នុងគ្រួសារពោលគឺ ឪពុកមិនប្រាកដថាជាឪពុក ម្តាយមិនប្រាកដជាម្តាយ កូនមិន

ប្រាកដថាកូន។ ដោយសារហេតុបច្ច័យយ៉ាងនេះហើយ បានជាខុងជឺ តែងយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើគ្រួសារ ដោយអប់រំមនុស្សពីឋានានុក្រម និងពីតួនាទីក្នុងគ្រួសារតាមប្រសាសន៍ដ៏មានអត្ថន័យមួយឃ្លាថា "រដ្ឋមន្ត្រី គឺរដ្ឋមន្ត្រី ឪពុកគឺឪពុក កូនគឺកូន" ជាដើម។

- មួយវិញទៀត ឥរិយាបថបែបនេះ ម្យ៉ាងក៏មកពីគំរូប្រព្រឹត្តមិនល្អរបស់អាជ្ញាធរដែលតំណាងឱ្យច្បាប់ដូចដែលលោកស៊ីសេរ៉ុង ធ្លាប់បានលើកឡើងក្នុងនិយមន័យស្ដីពីច្បាប់យ៉ាងនេះថា: "ចៅក្រមគឺជាច្បាប់ចេះនិយាយ"។ បើចៅក្រមនិយាយ ស្រួលមិនស្រួល អាចជះឥទ្ធិពលធំធេងទៅលើគុណតម្លៃរបស់ច្បាប់ ពីព្រោះច្បាប់ពឹងពាក់ចៅក្រមឱ្យនិយាយជួសខ្លួន។

- ម្យ៉ាងទៀត ឥរិយាបថមិនគោរពច្បាប់ក៏អាចមកពីការទទួលឥទ្ធិពលពីសង្គមឥតច្បាប់ទម្លាប់ដែលខ្លួន គេផ្ទាល់កំពុងរស់នៅក៏សឹងតែថាបាន ហើយក៏អាចមកពីការអនុវត្តបែបបទនៃការដាក់ទណ្ឌកម្មចំពោះអំពើរំលោភបំពានច្បាប់របស់អាជ្ញាធរប្រតិបត្តិនៅធូររលុង ឬមិនមានយុត្តិធម៌ត្រឹមត្រូវពោលគឺ អាចលម្អៀងទៅរកអគតិណាមួយ ធ្វើឱ្យជះឥទ្ធិពលមិនល្អដល់ជំនឿនិងប្រសិទ្ធភាពនៃការគោរពច្បាប់។ សមដូចពាក្យដំណាលតៗគ្នាមកថា: "ចោររួចខ្លួនម្ចាស់ជាប់គុក"។ ឬមួយបាតុភាព បែបនេះ អាចបណ្ដាលមកពីអាកប្បកិរិយាសោះអង្គើយ មិនរវល់ខ្វល់ខ្វាយអំពីការដាក់ពិន័យចំពោះ អ្នកប្រព្រឹត្តខុសបណ្ដែតបណ្ដោយឲ្យសភាពអនាធិបតេយ្យ កើតមានឡើងព្រោងព្រាតតាមអំពើចិត្ត។ ឬមួយក៏អាចមកពីការឆ្លៀតឱកាសកេងចំណេញរបស់គណបក្សនយោបាយណាមួយ ដែលបង្កើតឱ្យមានភាពរីករាលមិនគោរពច្បាប់ទម្លាប់ដើម្បីទម្លាក់កំហុសទៅលើអសមត្ថភាពដឹកនាំ គ្រប់គ្រងរបស់គណបក្សនយោបាយដែលកំពុងកាន់អំណាច។ ឬមួយក៏មកពីកម្រិតអប់រំឱ្យជ្រួតជ្រាបអំពីច្បាប់និងការដាក់ទោសទណ្ឌចំពោះប្រភេទទាំងឡាយនៃបទល្មើសនៅមិនទាន់ច្បាស់លាស់ ពេញលេញក្នុងប្រទេសដែលកំពុងធ្វើអន្តរកាលឆ្ពោះទៅរក "នីតិរដ្ឋ"។

- បាតុភាពនៃការមិនគោរពច្បាប់ ក៏អាចបណ្ដាលមកពីឥទ្ធិពលផ្សេងៗទៀតដែរតួយ៉ាងដូចជាឥទ្ធិពលនៃស្ថានភាពស្រុកទេសដែលធ្លាប់ឆ្លងកាត់សង្គ្រាមរ៉ាំរ៉ៃ អូសបន្លាយរយៈពេលយូរឆ្នាំ ម្ល៉ោះហើយក៏កើតឡើងនូវបាតុភាពអសកម្ម "មិនគោរពច្បាប់ តែអាងលើកម្លាំងបាយយកឈ្នះចាញ់" គ្របដណ្ដប់ទៅលើចិត្តគំនិតនៃជំពូកជនឆ្លងកាត់សង្គ្រាមនោះក៏សឹងមាន។ ឬមួយក៏មកពីឥទ្ធិពលនៃការសេព

គ្រឿងញៀនហួសកម្រិត ធ្វើឱ្យឡប់សតិ លែងដឹងខុសត្រូវ អាក្រក់ល្អ យកការឈើចាប់ យកអំពើបង្ក របួសស្នាម អំពើឧក្រិដ្ឋកម្មមកធ្វើជាសេចក្ដីសប្បាយឆ្ពោះទៅរកសេចក្ដីស្លាប់សម្រាប់ខ្លួនក៏សឹងតែថាបាន។

- មូលហេតុចុងក្រោយ ក៏អាចមកពីទម្លាប់អាក្រក់របស់ជំពូកជន ដែលមានទំនោរចង់តែប្រព្រឹត្តអ្វីៗទៅតាមទំនើងចិត្តនឹកឃើញ បណ្ដែតបណ្ដោយខ្លួនឱ្យធ្លាក់ក្នុងសភាវគតិឥតគិតពិចារ-ណា ឬក៏ធ្លាក់ទៅក្នុងអត្តទត្ថដែលគិតតែបុគ្គលផ្ទាល់ខ្លួន មិនគិតពីអ្នកដទៃ ចង់ប៉ះពាល់ទៅលើសិទ្ធិនិងផលប្រយោជន៍អ្នកណាក៏មិនខ្វល់ខ្វាយ ឬក៏ធ្លាក់ទៅក្នុងតណ្ហាលោភលន់ឥតព្រំដែន ខ្វះមនសិការដែលសុទ្ធតែជាទង្វើមិនគាប់ប្រសើរសម្រាប់សង្គម ឈានឆ្ពោះទៅរកអំពើមិនគោរពច្បាប់។

៤.៣- តើត្រូវធ្វើយ៉ាងណាដើម្បីផ្លាស់ប្ដូរឥរិយាបថរបស់មនុស្ស ពីការមិនគោរពច្បាប់ ឆ្ពោះទៅរកការគោរពច្បាប់? ចម្លើយឆ្លើយថា គេអាចផ្លាស់ប្ដូរឥរិយាបថទាំងនេះបាន ទាល់តែមានវិធានការបន្ទាន់មួយចំនួន។

តទៅនេះ គឺជាខ្លឹមសារជាក់ស្ដែងនៃវិធានការដើម្បីត្រិះរិះពិចារណា និងសាកល្បងដោះស្រាយនូវបញ្ហាចោទខាងលើ:

- ជាបឋម គេគប្បីថ្លឹងឱ្យមានតុល្យភាពរវាងការ "អប់រំ" និងវិធានការ "រដ្ឋបាល" ចាប់បង្ខំឱ្យគោរពដោយដាក់ពិន័យ។ ធ្វើយ៉ាងណាក្នុងការអនុវត្តច្បាប់គប្បីកុំធ្ងន់ខ្លាំងទៅលើវិធានការ អប់រំ ឬអត់ឱនហួសកម្រិតដែលជាហេតុធ្វើឱ្យអ្នកប្រព្រឹត្តខុសបានចិត្ត ចង់ប្រព្រឹត្តអំពើខុសឆ្គងកាន់តែច្រើនឡើង។

- គប្បីលុបបំបាត់នូវទស្សនៈក្រែងរអែងរបស់អាជ្ញាធរថា "បើធ្វើខ្លាំងទៅ នាំឲ្យប៉ះពាល់យ៉ាងនេះ ឬយ៉ាងនោះដល់សិទ្ធិមនុស្ស នាំតែលំបាកដល់ខ្លួន" ម្ល៉ោះហើយចេះតែសម្ងំយកសុខតែរៀងៗខ្លួន ជាហេតុធ្វើឱ្យបាត់បង់នូវឆន្ទៈ និងការទទួលខុសត្រូវក្នុងមុខនាទីរបស់ខ្លួនជាអាជ្ញាធរ។

- គប្បីអប់រំឲ្យបានស៊ីជម្រៅ និងជាប់ជាប្រចាំអំពីតម្លៃនៃការគោរពច្បាប់ ថាជាការនាំមកនូវសេចក្ដីថ្លៃថ្នូរភាពស៊ីវិល័យ សក្ដិសមជាពលរដ្ឋនៃប្រទេសដែលប្រកាន់ខ្ជាប់ "នីតិរដ្ឋ"។

- ដោយឡែកចំពោះអ្នកតំណាងឱ្យច្បាប់ គប្បីធ្វើគំរូឱ្យមហាជនបានឃើញផ្ទាល់ភ្នែកអំពីស្មារតីគោរព

ច្បាប់របស់ខ្លួន ដោយមិនភ្លាំងភ្លាត់ទៅក្នុងឥរិយាបថ "ហាមគេមិនឱ្យធ្វើ តែល្មើសខ្លួនឯង" ជាហេតុនាំឲ្យសាបរលាបដល់ឧត្តមភាព និងប្រសិទ្ធភាពនៃការអនុវត្តច្បាប់។ យូរៗទៅក៏កើតជាជំងឺមាក់ងាយច្បាប់ថាជា "របស់សាមញ្ញ ជារបស់ដែលមនុស្សបង្កើត គ្មានអ្វីគួរឲ្យកោតញញើតសោះឡើយ។ ដូច្នេះចង់គោរពក៏បាន មិនគោរពក៏បាន គ្មានចោទជាបញ្ហាអ្វីឡើយ"។

- គប្បីកែប្រែទស្សនៈដែលធ្លាប់តែចាត់ទុកថាអំណាចច្បាប់ ស្ថិតក្រោមអំណាចបុគ្គលឱ្យត្រឡប់មករកទស្សនៈត្រឹមត្រូវឡើងវិញ ដោយចាត់ទុកអំណាចច្បាប់ធំជាងអំណាចបុគ្គល។ នោះហើយដែលគេហៅថាបាន "ទទួលការអប់រំពីអំណាច" ពិតប្រាកដ។

- គប្បីលើកកំពស់ស្មារតីទទួលខុសត្រូវចំពោះមុខច្បាប់: អ្នកណាធ្វើខុស អ្នកនោះទទួល គ្មានវប្បធម៌រួចខ្លួន គ្មានវប្បធម៌ទំលាក់កំហុសឱ្យអ្នកដទៃដែលមិនបានប្រព្រឹត្តខុស គ្មានវប្បធម៌គេចវេះពីសំណាញ់ច្បាប់

- លើកកំពស់បុគ្គលិកលក្ខណៈរបស់មនុស្សតាមរយៈការអប់រំពីស្ថាប័នគ្រួសារ សាលារៀន និងស្ថាប័នសាសនា

- គប្បីឱ្យមនុស្សទាំងអស់ យល់បានទូលំទូលាយអំពីទស្សនាទានស្តីពី "នីតិរដ្ឋ" ដែលជាទស្សនាទានមួយ លើកទឹកចិត្តឱ្យមនុស្សនាំគ្នាបង្កើតច្បាប់ទម្លាប់ឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់ សម្រាប់ប្រទេស នាំគ្នាស្វែងយល់ពីច្បាប់ឲ្យបានច្រើន និងនាំគ្នាគោរពច្បាប់ទម្លាប់កាន់តែម៉ត់ចត់ថែមទៀត

- រឹតបន្តឹងការផាកពិន័យក្នុងន័យអប់រំកម្រិតខ្ពស់ចំពោះអ្នកប្រព្រឹត្តល្មើសច្បាប់

- លុបបំបាត់វប្បធម៌មើលបំណាំគ្នា: "គោរពអ្វីតែឯង បើគេឯទៀតមិនគោរពផង ឃើញតែគេបានសុខរួចខ្លួនរហូត"

- លុបបំបាត់វប្បធម៌ "គោរពតែពេលឃើញអាជ្ញាធរ ពេលមិនឃើញអាជ្ញាធរមិនខ្វីគោរព"។ នេះហើយជាឥរិយាបថដែលមិនទាន់ភ្ញាក់រលឹក ជាឥរិយាបថដែលមិនទាន់ក្លាយទៅជាទម្លាប់ក្នុងការគោរពច្បាប់

- ពង្រឹង "សភាពជាពលរដ្ឋ" ដោយលុបបំបាត់ជាបណ្តើរៗនូវ "សភាពជាធម្មជាតិ"របស់មនុស្ស ពីព្រោះសភាពធម្មជាតិ គឺជាគ្រោះថ្នាក់ធ្ងន់ធ្ងរសម្រាប់សង្គម ហើយក៏ជាឧបសគ្គដ៏ធំ រាំងស្ទះដល់ការកសាង"នីតិរដ្ឋ" សម្រាប់ប្រទេសនីមួយៗ មិនឱ្យរីកចំរើនទៅមុខបាន

- គប្បីមានច្បាប់ធានាសន្តិសុខផ្ទាល់ចំពោះអាជ្ញាធរទទួលបន្ទុកត្រួតពិនិត្យការអនុវត្តច្បាប់

- រៀបចំគូសជាសញ្ញានៅតាមទ្រូងផ្លូវ ដាក់ផ្លាកសញ្ញានៅតាមដងផ្លូវ និងនៅតាមទីសាធារណៈនានាឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីកុំឱ្យអ្នកល្មើសច្បាប់មានលេសថាយ៉ាងនេះ ឬយ៉ាងនោះ ឬប្រកែកប្រណាំងយករួចខ្លួន

- ប្រែក្លាយការគោរពច្បាប់ឱ្យទៅជាចលនាភ្ញាក់រលឹកនៅទូទាំងប្រទេស ដោយគ្មានការបង្ខំ ឬមើលបំណាំគ្នាក្នុងចំណោមមនុស្សទាំងអស់ដោយមិនគិតពីឋានៈឬតួនាទី

- លើកកំពស់សីលធម៌វិជ្ជាជីវៈ ចំពោះអាជ្ញាធរពាក់ព័ន្ធ ដោយអប់រំ ឱ្យបុគ្គលទាំងនោះប្រកាន់យកនូវអាកប្បកិរិយាថ្លៃថ្នូរ មិនរំលោភបំពានសិទ្ធិចំពោះអ្នកប្រព្រឹត្តខុសច្បាប់។

រាល់វិធានការដែលបានរៀបរាប់មកខាងលើ អាចប្រព្រឹត្តទៅបាន អាស្រ័យទៅលើការចូលរួមចំណែកទទួលខុសត្រូវផ្ទាល់ពីស្ថាប័នជាប់ពាក់ព័ន្ធទាំងឡាយដូចជា **ស្ថាប័នអប់រំ ស្ថាប័នគ្រួសារ ស្ថាប័នសាសនា សង្គមស៊ីវិលឬអង្គការមហាជននានា អាជ្ញាធរគ្រប់លំដាប់ថ្នាក់ អ្នកច្បាប់ តុលាការ អ្នកតំណាងប្រជាពលរដ្ឋ**(តំណាងរាស្ត្រ) **ក៏ដូចជាការរួមចំណែកជាកាតព្វកិច្ចផ្ទាល់របស់ប្រជាពលរដ្ឋម្នាក់ៗ។**

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

សរុបសេចក្តីមក ច្បាប់ អាចចាត់ទុកជាវិធានផ្លូវការរបស់ប្រទេសឬរដ្ឋនីមួយៗ ដោយការចង្អុលបង្ហាញពីអ្វីដែលត្រូវធ្វើនិងអ្វីដែលមិនត្រូវធ្វើ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ច្បាប់ក៏អាចចាត់ទុកថាជាវិចារណញ្ញាណត្រឹមត្រូវខុសប្លែកពីវិចារណញ្ញាណធម្មតា ហើយដែលនាំទៅដល់លទ្ធភាពមួយអាចបែងចែកបានច្បាស់លាស់នូវអ្វីដែល ត្រូវពីអ្វីដែលខុស។ ច្បាប់ត្រូវបានគេឱ្យតម្លៃថា ជាភ្នាក់ងារត្រួតពិនិត្យសង្គមដ៏មានប្រសិទ្ធភាពសម្រាប់ថែរក្សាសណ្តាប់ធ្នាប់និងរបៀបរៀបរយសាធារណៈរបស់ប្រទេស។ ជាងនេះទៅទៀត ច្បាប់ត្រូវបានគេមើលឃើញថាអាក្រក់ឬល្អ អាស្រ័យទៅលើសកម្មភាពប្រព្រឹត្តបែបអវិជ្ជមាន ឬវិជ្ជមានរបស់អ្នកតំណាងឱ្យច្បាប់។ ផ្សារភ្ជាប់ទៅនឹងច្បាប់នេះដែរ គប្បីចងចាំថា "នីតិរដ្ឋ" គឺជារបស់មួយមានតម្លៃខ្ពង់ខ្ពស់បំផុត ប៉ុន្តែក៏ជារបស់ដែលពលរដ្ឋគ្រប់រូបអាចឈោងចាប់បាន ប្រសិនបើពលរដ្ឋទាំងអស់ដាក់ចិត្តដាក់កាយ សិក្សាស្វែងយល់ ព្រមទាំងទទួលយកដោយស្មារតីភ្ញាក់រលឹកនិងទទួលខុសត្រូវខ្ពស់៕

ឯកសារពិគ្រោះ

- **ជួន ណាត** *វចនានុក្រមខ្មែរ ភាគទី១* បោះពុម្ពគ្រាទី៥ ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ឆ្នាំ១៩៦៧

- **អ៊ុំ ប៊ុម** *ប្រវត្តិគំនិតនយោបាយបស្ចិមប្រទេស* ការផ្សាយរបស់គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយអង្គរ ឆ្នាំ២០០៨

- **អ៊ុំ ប៊ុម** *ចំណេះដឹងជាមូលដ្ឋានអំពីសង្គមវិជ្ជា ភាគទី២* ឯកសារបង្រៀនឆ្នាំ២០០៩

- **អ៊ុំ ប៊ុម** *សង្គមវិជ្ជាអប់រំ* ឯកសារបង្រៀនឆ្នាំ២០១២

- **Ebenstein Alan & Ebenstein William Great Political Thinker, Sixth Edition 2000**

- **Sachdeva R.D & Bhushan Vidiya An Introduction to Sociology, Kitab Mahal, 22A Sarojini Naidu Marg, Allhalad, Century printer 22, 1997.**

- **Oxford Advanced Learner's Dictionary New Edition, Oxford university press, 2003.**